

YAŞAMDAN RUHA AÇILAN KAPI: TIBBIN SANATLA HARMANLANIŞI

YAZI: Neslihan YALMAN

mneslihany@hotmail.com

21

. yüzyıl artık tek bir kavramla ya da disiplinle açıklanamayacak, ona tek bir noktadan bakılmayacak denli girifttir. Öyle ki, birbiriyle yan yana gelemeyeceği düşünülen disiplinler bile, ortak bir platformda, bilgiyi çoğaltmak, evreni anlamak, yaşananlara çok-boyutlu yorumlar getirmek adına buluşabilmektedir. İnsanın beden-ruh, yaşam-ölüm, kalp-beyin, düşünce-eylem gibi ikiliklerden oluştuğunu belirtirsek; maddesel diye nitelendirilene dikkat edenlerin ruhunu da beslemesi (mecazî anlamda, ona da portakal suyu içirmesi) gerekmektedir. Dıştan her türlü bütünlüğü korumaya çalışan, kendisine bakan insan; eğer, hayata anlam vermeyi bırakırsa, içten çürümeye başlayacaktır. Dolayısıyla, herkes, bir maddi dünyada, bir de manevi dünyada yaşamakta; ayakta kalmaya çalıştığı kadar, hayata anlam verme zorunluluğunu da derinlerinde fazlasıyla hissetmektedir. İşte bu kriz noktasında; eğer, sanatla ve kültürle karşılaşılmazsa, boşlukların doldurduğu yüzeysellik etrafı kaplar. İnsanlar, rutinin şiddetiyle, kapana kısılmış fareler gibi döngülerinde debelenirler.

Kişilerin bedensel bütünlükleriyle, hastalıklar/rahatsızlıklar karşısındaki deneyimleriyle ilgilenen tıp hayli meşakkatli ve yoğun bir bilim alanıdır. Bu minvalde, gerek hekimlerin, gerek hastaların, gerek hasta yakınlarının içinde buldukları durumu anlamlandırabilmeleri, süreci daha az sıkıntıyla, oyalanarak atlatabilmeleri, kendilerini olabildiğince motive edebilmeleri ve psikolojilerini sağlam tutabilmeleri adına, sanatın özel bir işle-

vi olduğunu belirtebiliriz. Sanat önemli bir motivasyon ve terapi aracıdır.

Özellikle, Batı toplumlarını incelediğimizde, burada sanatın diğer alanlar kadar önemli olduğunu; hatta, doğa bilimlerinin ve sosyal bilimlerin yanında, ihtiyaç duyulan temel bir alan şeklinde tercih edildiğini söyleyebiliriz. İngiltere’de, sağlık bakanı Matt Hancock’un açıklamalarıyla birlikte, “Dijital, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı”nın da devreye girmesi neticesinde, “Yalnızlık Stratejisi” isimli bir proje başlatılmıştır. Mevcut çalışmalar ekseninde, hekimlerle işbirliğine de gidilerek, insanlara güzel sanatlar aktiviteleri önerileceği belirtilmiştir. Sanata dayalı uygulama faaliyetlerinin ve projelerin desteklenmesiyle, insanların ruh sağlıklarını daha güçlü kılmaları için, onlara “kültür ve sanat reçeteleri” yazılacağına dikkat çekilmiştir. Dünya bu “sosyal reçeteleri” konuşadursun, Türkiye’de ise durum -ilerlemelerin ve yüzyılın aksine- içler acısı bir noktaya gelmiştir. Sağlık çalışanlarından tıp öğrencilerine, hasta yakınlarından hastalara değin toplumun tamamı hem beden hem de ruhen hastalanmaya başlamıştır. Doktorlara uygulanan şiddet, polis devletinin getirdiği baskılar, kapitalizmin sağlık/ilaç sektörü üstündeki gücü, insanların yüzünün gülmemesi/gücünün kalmaması, yaratıcı düşüncenin yeşermemesi, bilakis yerini nefrete, ego çatışmalarına, refleks düzeyinde büyüyen kavgalara, aşağılamalara, iletişimsizliklere sürüklenmesi karamsar bir tabloyu gözlerimizin önüne sermektedir. Bedenen hastalığa bir şekilde reçete yazılmakta, bu alanda deneyler, araştırma-

Sanat, önemli bir motivasyon ve terapi aracıdır.

Tıp, insan anatomisinin, organların, rasyonel varlığın üstüne yoğunlaşırken, sanat, çıkmazların, sezgilerin, tecrübelerin göz önünde bulundurulmasını dikkate alır.

lar, tedaviler mecburiyetini sürdürmektedir; lakin ruhu yıpranan, içten çürüyen insanlar birbirleriyle ve özel ilişkilerinde, adeta birer virtüose dönüşerek, etrafa ayrı hastalıklar saçmaktadırlar. Yaşları ileri olanların ergence davranışları, insanların birbirlerini dinlememeleri, dinleseler de çoklukla yanlış anlamaları, değişen dengeler, güç savaşları, gurur maskeleri, sevginin fazlalığının kontrol edilemezliği, ama sevgisizliğin de anlayışsızlığı-nefreti getirmesi, kafaların bulanıklığı, gerginlikler, korkular, zihni/vücutu uyuşturmalar, çeşitli alanlarda yaratılan bağımlılıklar, yorgunluklar vd. çağımızın bizi “cyborg” formuna çevirdiğinin göstergeleridir.

Duvarlaşmış insanın kabuğunu ancak sanat soyabilir. Yoksa yaşanan sıkışmalar depresyon ilaçlarıyla, sentetik şekilde bastırılmaya çalışıldıkça, giderek daha da yalnızlaşmakta ve mutsuzlaşmaktadır. Hangi sosyal çevrenin kendi varlığına iyi geleceğini bilemeyenler, kimi ortamlarda, kimi insanlarla, kimi şekillerde oyalanmanın yolunu bulmaktadırlar. Buradan da, her boşluk doldurulur mantığıyla, ruhu besleyecek, hayata anlam katacak şeyler yerlerini, saçma sapan ilişkilere/iletişimlere yahut aile, çocuk, akraba, sevgili, seks, din, faşizm vd. gibi bireyselliği indirgeyen alanlara bırakmaktadır. 2000’ler artık bireyin ortaya çıktığı bir yüzyıldır. İnsan, günahlarıyla, sevaplarıyla, içinde ve çevresinde bulunan ne varsa, öz-tecrübesiyle onu yerine kendisini bir şekilde dışa vurmak, üretime çevirmek zorundadır. Aksi takdirde,

Jean Baudrillard’ın dediği üzere, tüketimin kendisi temel ihtiyaç haline gelecek, herkes-her şey birbiriyle kolayca ikame edilebilecektir. Oysa tıp kadar sanat da insanlara kapı aralayacak, onların zihinlerini meşgul edecek, onları etkileyecek yöntemlerden biridir.

Tıp insan anatomisinin, organların, rasyonel varlığın üstüne yoğunlaşırken, sanat çıkmazların, sezgilerin, tecrübelerin göz önünde bulundurulmasını dikkate alır ve kişiyi diğerleriyle bir araya getirerek birey haline dönüştürür. Sanat, bireysel anlamda (kolektif bir alanın içinde bile olsa) dünyaya bakabilmenin en etkili yöntemlerinden biridir. Tıbbı, insanlığı hastalık üstünden anlama sanatı şeklinde tanımlayanlar, medikalizasyonun yeterli olmadığını, giderek profesyonelleşen acımasız dünyada merhametin, nezaketin ve -belki de, kimi yerde ihtiyaç hissedilen mesafeli- sevginin hatırlanabilmesi için, şiirden, tiyatrodan, resimden, müzikten, sosyal bilimlerden geçecek çeşitli araçların kullanılması gerektiğini düşünmektedirler.

“İnsanlar arasında büyük farklılıklar olmasa, tıp bir sanat yerine bilim olabilirdi.” düsturundan hareketle, biyomedikal modeli biyopsikosozyal modelle harmanlayan George Engel (1977) bu yönde mühim bir adım atmıştır. Psikolojinin kullandığı “biyopsikosozyal model”, sanatın da çizelgelerde kullandığı modellerden biridir. “Hastalık yoktur, hasta vardır.” ifadesi ekseninde, her hasta için ayrı

ayrı biyopsikosozyal dosyanın açılması, her birinin yönlendirilebilecekleri sanatsal ortamlar oluşturulması, sanatçıların/sanat eğitimcilerinin de destekle tıptaki belli alanlara sızmaları elzemdir. Dış dünyanın hızıyla iç dünyanın sıkışıklığı arasında taşlaşan insana yaratılabilecek imkânlar doğrultusunda, seçenekler sunabilmek; onun nefes almasını, biraz da olsa rahatlamasını -ne yaşarsa yaşasın- hayata kendi gözlerinden bakmasını sağlayacaktır. Çağımız her an her şeyin değişebildiği, bir bağlamın diğerini anlık etkilediği, olumluyla olumsuzun birlikte geliştiği, karmaşık, teknolojik, robotik gelişmeleri taşımaktadır. Beraberlikler, toplu yaşamın getirileri, ancak geniş bir bakış açısı edinmekle özgürlüğe dönüşme imkânı bulacaktır. Yaşanılan tecrübeler mahremiyetten geçirilerek, bireyin öz-varlıklılığıyla şekillenecektir. Yoksa birçok rol, birçok maske zaten üzerimize tam oturulacak düzeyde giydirilmiştir. Nefes alanı daralmaktadır. Herkes kendi içindeki çocuğu kıskırtmalı, bahçeyi sulamalıdır.

Dolayısıyla, tıp fakültelerindeki eğitimciler ve öğrencilere de çok iş düşmektedir. Ardından, hastane çalışanları da bu kapsamda üzerlerine düşeni yapmalıdırlar. Yetkililerin, bir şeyleri faaliyete geçirirken, alanlarında uzman sanat eğitimcilerinden destek almaları yerinde olacaktır. Sanatla ilgili konularda dersler verdim, projeler ve sürekli etkinlikler hazırlamak yaratıcı çağrışımları tetikleyecektir. Örneğin, bir hastanenin çalışanları bir tiyatro topluluğu kurmuş, kimi

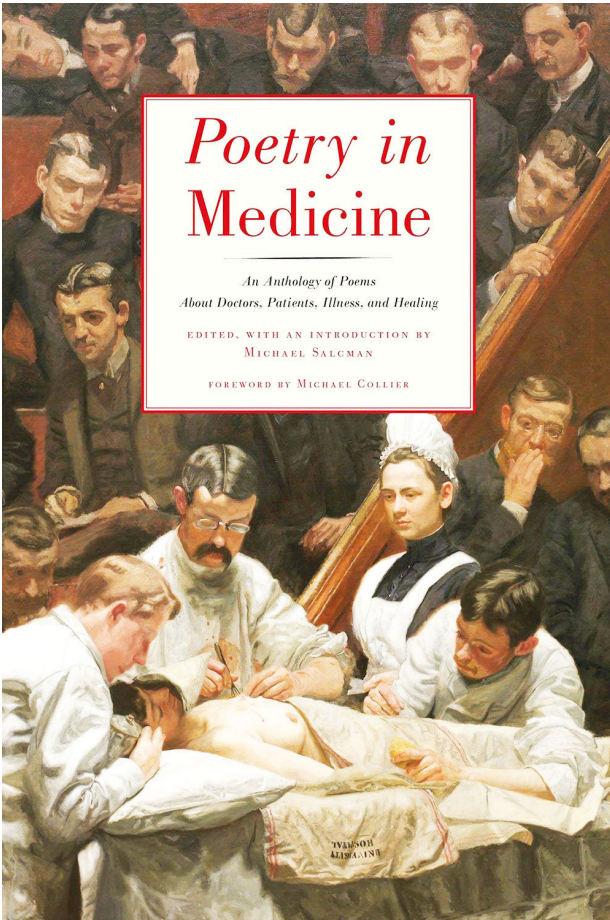
temsiller vermiştir. Yine, bu hastanede, hastalara ve yakınlarına film gösterimleri yapılmaya çalışılmıştır. İçlerinde sinemaya ilgi duyan hastane çalışanlarının da olduğu insanlar, sanat çerçevesinde bir araya gelmişlerdir. Bu, Türkiye için güzel, ama eksik bir gelişmedir. Çünkü ne olursa olsun -kişisel hayatında dahi- bir doktorun sanatla ilgilenirken, bunu sanat ortamında bulunan profesyonel eğitmenlerin yardımıyla yapması kendi gelişimine destek olacağı gibi ürünün kalitesini artıracaktır. Herkes nerenin uzmanıysa, bir başka yerin de öğrencisi konumuna gelebilecek yaşam enerjisini edinebilmeli, saf keşif tutkusunu koruyabilmelidir.

Yeni bilgilere yelken açmak, öğrenilecek verileri onu bilen kişilerden öğrenerek yüzeysel ve genel çalışmalar yapılması yerine, daha etkili ve uzun soluklu çalışmalar yapılmasına neden olacak, hedefler güzelleşecek ve büyüyecektir. Fakültelerin hemen hemen her bölümünde Sanat De-

partmanları, sanat odaları işlevlerine göre aktif hale getirilmelidir. Özellikle, çocukların, yaşlıların, kadınların olduğu bölümlerde her gruba göre işlev kazanacak ve tedavi edici etki yaratacak çalışmalar, psikologlarla ve psikiyatristlerle birlikte oluşturulmalıdır.

Örneğin, hastaların belli temalar altında, bir bütünlük ekseninde çekilecek fotoğraflarının sergilenmesi/ birer kopyalarının da onlara verilmesi, hastaların ve hasta yakınlarının içlerinden geçenleri kâğıtlara aktarabilmeleri/birbirlerine söyleyemediklerini mektup yazarak anlatmaya çalışmaları, çocuklarla şekillenecek resimler/yaratıcı drama çalışmaları, hasta yakınlarıyla yapılacak film analizleri ilk anda akla gelen temel projelerdendir. Yine, tıp fakültelerinde sanat başlığı altında, analiz metotlarıyla-temel çizelgelerle dolu dersler verilmesi, sanata dair konuların derslere davet edilmeleri, film izlenip/değerlendirilmesi, reçete yaz-

manın ya da not almanın yanında, kişilerin kendilerini özel kapsamda da yazarak ifade etmeleri, profesyonel destekli tiyatro topluluklarının oluşturulması, tıp alanında çeşitli konularda alt metinleri etkili kısa filmler çekilmesi de yararlı olacak projelerdendir. Ayrıca, tıp mensuplarının özel sanat merkezlerinde, ilgi duydukları/ihhtiyaç hissettikleri alanlara göre (yazarlık, tiyatro, resim, müzik vd.) eğitim almaları ve vakit geçirmeleri, onların bireysel kimliklerine olumlu şekilde katkı sağlayacaktır. Kendi çevrelerindeki insanlarla sosyalleşerek, kısırdöngüde hapsolan, sağlık, hukuk gibi, özellikle Türkiye’de ağır koşullarda gerçekleştirilen alanlarda görev yapanlar, iş dışında da kaliteli zaman geçirebilecekleri sanatsal ortamlara girmelidirler ve oralara ait özel faaliyetler edinmelidirler. Bu yönde, onların, tıp alanıyla bire bir ve dolaylı bağlantılı olan sanatçıları, sanat yapıtlarını takip etmeleri, ilgili branş içinde mesleki deformasyon yaşanması ihtimallerini önleyebilir.

DEMİR AKCIĞER

Porselenden geçen bir toz bu,
Akşam yemeğinden geriye kalan kirli bir bardak,
Çatı katındaki hava, hem de Ağustos'ta,
Uyuyanın nefesi üzerine batan gün.

.....

Tam da bu anda açıklıkla görebiliyorum,
Poliom var ve bir daha yürüyemeyeceğim.
Dizlerimin üstünde bir yoldayım, tıpkı babam gibi,
Ama toprağın derinliklerine doğru büyüyorum sanki.

.....

Günüşiğinin sessizliğine sürüklenmek için
Ama karanlık, yaz ortasında, duyduğunu sanarsan
Seni eve çağırın annenin sesi gibi bir şeyi,
Olduğun yere uzanabilirsin ve ölümü dinleyebilirsin.

Stanley Plumby (D. 1939)
Çeviri: Göksel Altınışık

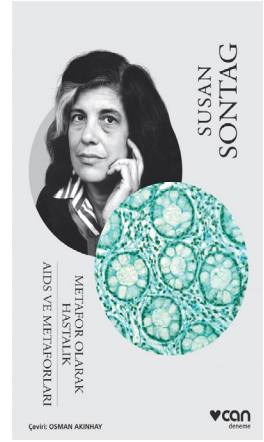
ANTON ÇEHOV DOKTOR ÇEHOV'DAN ÖYKÜLER

İÇİNCE MEHMET ÇELİBİK
MEHMET ÖZGÜL

“Ne acıklı bir durum! İnsan ancak bir yakını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında anlıyor onu ne kadar sevdiğini!”

Çözüm, ‘hastalık anlayışı’ni, gizemli örtüsünden arındırarak düzeltmekten geçmektedir.

SUSAN
SONTAG

METAFOR OLARAK
HASTALIK
AIDS VE METAFORLARI

Çeviri: OSMAN AKINBAŞ

can
dergisi

Susan Sontag'ın “Metafor Olarak Hastalık” kitabı bu anlamda önemli bir yapıttır. Kendisine meme kanseri teşhisi konduğunda, hastalıkların da birer mit olarak görüldüğünü fark eden yazar, yaşadıklarını, hastalık denen kavramı ve hastalık türlerini entelektüel açıdan irdeleyerek, ilginç bir kaynak oluşturmuştur. “Herhangi bir hastalığa sadece bir hastalık olarak değil de bir kötülük, baş edilemez bir yağmacı gözüyle bakıldığı sürece, kanserli hastaların çoğunun, nasıl bir hastalığa yakalandıklarını öğrendiklerinde fiilen moral çöküntüsüne uğramaları kaçınılmazdır. İşte bu noktada çözüm, kanserli hastalara gerçeği söylemekten vazgeçmek değil, tersine, bizzat ‘hastalık anlayışı’ni, gizemli örtüsünden arındırarak düzeltmekte yatmaktadır.”

Anton Çehov da bir doktor olarak, çeşitli öyküler yazmıştır, ki bu kimliğinin ötesinde, sanatçılığıyla dünya literatürüne damgasını vurur. “Doktor Çehov’dan Öyküler” kitabı tıp üstüne öykülerin yazıldığı bir eserdir. Kitapta geçen şu bölüm, insan doğasıyla duyguların çatışmasını net bir şekilde göstermektedir: “Ne acıklı bir durum! İnsan ancak bir yakını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında anlıyor onu ne kadar sevdiğini!”

Sanat iç dünyamızın sırlarını bizlere açan, hayata bakışımızı anlamlandıran, anlamsızlığın bile derinlikleriyle geldiği gerçeğinin farkına varmamızı sağlayan, her hastanın/her insanın bir değer olduğunu vurgulayan, tıbbın köşelerini yumuşatan ve onun derin-

liklerine sızabilen bir esinti gibidir. Bugün, tıp bilimlerinin sosyal bilimlerle, sanatla disiplinler arası noktada buluşması gerekmektedir. Yapılacak çok iş, verilecek çok eğitim, doku-nulacak çok insan, anlatılacak çok konu vardır; bu yüzden, akıtılacak cevherlerin doğru yerde, doğru takım arkadaşlarıyla ivedilikle üretime çevrilmesi gerekmektedir. Üretmeyen insan daha çok tüketir; sanat, beyin ve kalbin üretme işidir. Tıp gibi bir alanla ortaklık gerçekleştirmesi, insanların bedenlerine ve ruhlarına hitap edilmesi anlamına gelir.

Bilim, yaşamak sanatını öğrenme çabasıyken, sanat bilimin sınırlarını yaşamın da ötesine taşıyan bir sonsuzluk birimidir.

NESLİHAN YALMAN KİMDİR?

1982 yılında Ankara’da doğdu. Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde bir yıl eğitim aldı. Ardından, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Ana Sanat Dalı Dramatik Yazarlık Bölümü’nü birincilikle bitirdi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı’nda yüksek lisans yaptı. Editör/redaktör, metin yazarı olarak serbest şekilde çalıştı. İzmir’de çeşitli akademilerde yazarlık, sanat, sanat analizi üstüne dersler vermiştir. Enver Aysever’e ait olan ‘Aykırı Akademi’ adlı sosyal içerikli sitede köşe yazarlığı yaptı. Şu an, “Aksi Sanat” ve “Tiyatro Tiyatro” portalında köşe yazarlığını sürdürmektedir.

Varlık, Ötekisiz, Şiirden, Afrodısyas Sanat, Kurşu Kalem, Aşkın (e) Hali, Lacivert, Mor Taka, Ada, İle, Berfin Bahar, Acemi, Kasaba Sanat ve daha birçok dergide şiirleri, eleştirileri ve denemeleri yer almıştır. Çocuklarla yaratıcı drama, yazarlık/yazarlık düşünme, yaratıcı düşüncenin sanatla geliştirilmesi üstüne çalışmalar yapmaktadır.

